

Will Gompertz: (2021)

'Denk als een kunstenaar

Iedereen kan creatief en inspirerend zijn'

Meulenhoff

Inleiding

Het gebruik van je verbeeldingskracht verlevendigt en verrijkt je geest en levenservaring. We komen pas echt tot ons recht als we onze hersens gebruiken en denken.

Zelfvertrouwen is wezenlijk. Kunstenaars vragen geen toestemming om te schilderen, te schrijven, te acteren of te zingen. Ze doen het gewoon.

Ieder van ons heeft het vermogen om ideeën te ontwikkelen, buiten de tijd en ruimte te treden en na te denken over abstracte concepten en associaties die niet per se met de dagelijkse realiteit te maken hebben. Dat doen we als we dagdromen of speculeren of zelfs liegen.

We kunnen het best reageren met het enige waartegen geen computer ter wereld is opgewassen: onze verbeeldingskracht. Juist de creativiteit kan ons doel, een reden tot tevredenheid en een plaats in het digitale tijdperk geven.

Creativiteit is een belangrijke en machtige vorm van zelfreflectie.

We leven in een wereld vol urgente problemen: klimaatsverandering, terrorisme en armoede... Die gaan we niet oplossen met spierkracht. Zulke obstakels kunnen we alleen met onze hersens overwinnen door te denken als kunstenaars en ons niet te gedragen als dieren.

De kunstenaar is ondernemend.

Het doel is nooit bijzonder romantisch of hooggestemd. Ze willen overleven en hopelijk genoeg geld verdienen om hun ding te blijven doen.

Gedreven door innerlijke noodzaak zijn ze bereid om alles op het spel te zetten om hun werk te kunnen scheppen.

Winst is niet het intellectuele en emotionele motief maar wel een essentieel element. Met winst koop je vrijheid.

Kunstenaars maken iets van niets. Dat doen ze door zich te gedragen zoals elke andere ondernemer.

De macht van een kunstenaar is niet dat hij munt slaat uit het moment. Zijn echte macht is het vermogen om de wereld te veranderen.

Een kunstenaar faalt niet

Op creatief gebied zijn mislukkingen even onvermijdelijk als onafwendbaar. Ze zijn een onlosmakelijk deel van het maakproces.

Alle kunstenaars streven naar perfectie. Maar ze weten ook dat die onbereikbaar is. Daarom moeten ze aanvaarden dat al hun werk tot op zekere hoogte mislukkingen zijn.

Een logische conclusie is dat mislukkingen niet bestaan. Maar het gevoel van mislukken bestaat wel degelijk en is niet los te zien van het creatieve proces.

Het duurt een tijd voordat er iets waardevols ontstaat. Het heeft geen haast. Er is tijd genoeg voor een verkeerde aanpak, voor verdwalen, voor een gevoel van totale machteloosheid. Het belangrijkste is dat je doorgaat.

'Wie niet meedoet, heeft altijd verloren'. Datzelfde geldt voor de creativiteit. Zolang je bezig blijft, zolang de cyclus van experiment, oordeel en correctie blijft draaien, kan het moment komen waarop alles op zijn plaats valt

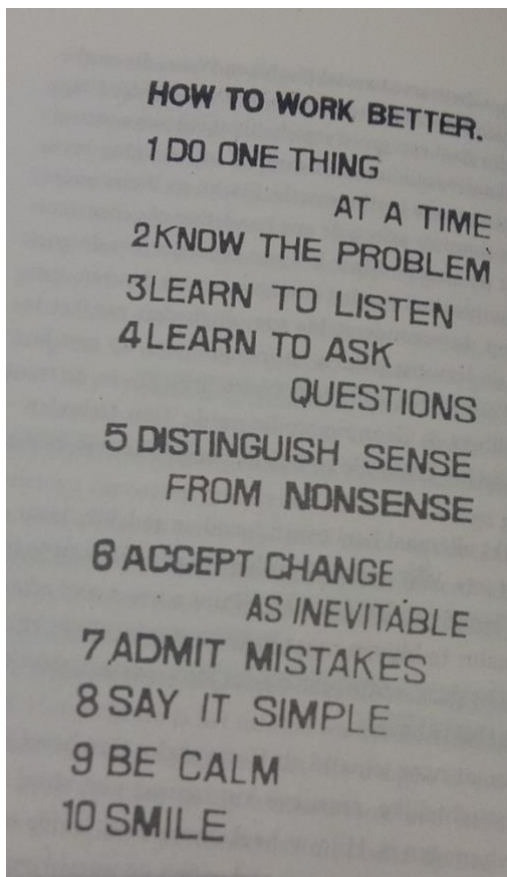
Elk mens is geboren met niet alleen de middelen tot creativiteit maar ook met de behoefte daaraan. We moeten onszelf uiten.

Een kunstenaar is oprecht nieuwsgierig

Hartstocht – enthousiasme – spoort aan om je in iets te verdiepen. Het geeft je de impuls tot een aandachtig onderzoek, en daaruit ontstaat de kennis die je verbeeldingskracht aanspoort tot ideeën. Die leiden tot experimenten en zo wordt een concept uiteindelijk werkelijkheid. Dat is de weg van de creativiteit.

Mensen die een interesse bij zichzelf ontdekten, er gefascineerd door raakten en zo

geïnspireerd werden dat ze tot grootse creaties kwamen. In al die gevallen was het een diepe, persoonlijke betrokkenheid bij iets wat leidde tot een soort openbaring.

Nieuwsgierigheid is het immateriële stuk gereedschap dat vorm geeft aan hun werk, net als een pen of beitel. Oprechtheid geeft kunstwerken een aangeboren kracht.

Ideeën die uit onwetendheid voortkomen of nonchalant op de wereld gezet worden, zijn altijd zwak en meestal nutteloos. Worden ze uitgedroefd op basis van echte kennis en geïnspireerd door echte passie dan zijn ze veel geloofwaardiger en steviger.

'How to work better', een reeks voorschriften als satire op het onnozele en banale taalgebruik van managers. Wat ontbreekt is het enige advies dat je uiteindelijk beter zou laten werken. Punt 9 moet niet adviseren om kalm te blijven maar om hartstochtelijk te zijn in je werk. Dit punt ontbreekt omdat jouw passie problemen kan geven bij je baas.

De laatste fase van het creatieve proces is in feite een van de moeilijkste: alles wat je hebt geleerd, ontwikkeld en uitgeprobeerd, moet iets concreets en duurzaam worden.

Een kunstenaar jat

Ideeën ontstaan uit een specifieke manier van denken.

Ze komen als je je brein stimuleert om minstens twee toevallig lijkende elementen op een nieuwe manier te combineren door ze uit hun verband te halen en op een nieuwe manier toe te passen. (Albert Rothenberg noemt dit 'homo-spatiaal' denken)

Zo ontstaat een creatief proces waarin het brein op stand 'probleemoplossing' wordt.

Probleemoplossend denken vereist veel verbeeldingskracht.

Dat betekent natuurlijk nog niet dat die ideeën ook goed of waardevol zijn. De kwaliteit ontstaat pas als het idee gericht is op iets wat we grondig kennen en wat ons interesseert. Het nieuwe element in echt grote ideeën heeft vaak de vorm van ontwrichting.

Creativiteit is de presentatie van bestaande elementen, gefilterd door de perceptie en gevoelens van een individu.

Kijk naar het vroege werk van welke schilder dan ook. Je ziet dan een na-aper die zijn of haar eigen stem nog moet vinden. Kopiëren eist vaardigheid maar geen fantasie of creativiteit.

De sleutel van de creativiteit is te vinden in het buitengewone vermogen van mensen om hun ervaringen, invloeden, kennis en gevoelens in een enkele, originele entiteit samen te vatten. Je kunt schijnbare willekeurige verbanden leggen in het brede spectrum van alles wat op je afkomt.

Dit kost tijd. Je kunt het niet dwingen.

Kunst is niet de toepassing van schoonheidsregels maar datgene wat de intuïtie en het brein zich buiten alle regels om kunnen voorstellen.

De kunstenaar is sceptisch

Je kunt het creatieve proces maar op een manier op gang brengen namelijk door je iets af te vragen.

Socrates: Hij vond dat zijn landgenoten veel te veel voor zoete koek slikken en loze vooroordelen hadden in plaats van hun hersenen te gebruiken. Dat was ongezond voor hen zelf en voor de samenleving als geheel; als ze gangbare meningen en feiten hanteerden, kon hun leven een leugen worden. Daarom ontwikkelde hij een systeem van open vragen om zwakheden in vooronderstellingen bloot te leggen; de socratische methode: op zoek naar de absolute waarheid mag je niets aannemen en moet je alles in twijfel trekken.

Op een gegeven moment moeten de sceptische vragen plaats maken voor een persoonlijk oordeel in de vorm van een beslissing. Dat is het moeilijkste deel van een toch al zwaar proces. Hoe meer je je afvraagt, des te beter besef je dat er geen concrete antwoorden bestaan. De antwoorden moeten je het gevoel geven dat ze de oplossing van het probleem dicht naderen. Alleen weet je dat nooit zeker.

Soms nemen we de verkeerde afslag en moeten dan terug. Dat geeft niet.

Vragen op zoek naar de oplossing zijn de kern van de creativiteit omdat ze ons tot nadenken dwingen. Als we nadenken vragen we ons dingen af, en dat kan alleen met verbeeldingskracht, dat wil zeggen met het vermogen ideeën te formuleren. Dus de basis van creativiteit.

Creativiteit gaat niet over wat iemand anders denkt maar over wat zichzelf als schepper denkt.

Toegewijde en vastbesloten mensen bereiken uiteindelijk terrein dat nog niet in de kaart is gebracht. Vanaf dat punt kunnen voorgangers niet de weg wijzen en kan er geen ervaren meester meer adviseren.

Zo weids als kunst is, zo bekrompen is het menselijk verstand (Alexander Pope)

Een kunstenaar denkt in grote gehelen en kleine details

Een mentale instelling: denk altijd zowel in het groot als in het klein.

Het vereist dat je denken voortdurend heen en weer gaat. Het ene moment ben je met details bezig, het volgende zet je een stap terug en zie je de context. Als je te veel tijd aan de details besteedt, raak je verdwaald. Maar als je alleen maar aan het grote plaatje denkt, schep je niets en leg je ook geen enkel verband.

Creativiteit bloeit op als de individuele elementen in het grote geheel passen en er iets aan toevoegen.

Een kunstenaar heeft een gezichtspunt

We weten dat geen twee mensen de dingen op dezelfde manier zien. Laat tien mensen op hetzelfde moment en in dezelfde omstandigheden hetzelfde zien; iedereen zal het op een andere manier beschrijven. De verschillen zijn niet per se geweldig groot maar groot genoeg om verschillend te zijn.

Onze unieke manier om de dingen te zien leidt tot keuzes die we maken, en daardoor onderscheidt ons werk zich van ieder ander. Ons gezichtspunt is onze handtekening. Elke beslissing die we in het creatieve proces nemen is gebaseerd op onze persoonlijke mening. Het belangrijkste is niet de kern van het idee of het onderwerp: belangrijk is de inspiratie om er iets nieuws of iets anders over te zeggen. En juist op dat punt moeten veel mensen afhaken. De noodzaak om iets origineels te uiten is een van de grootste obstakels van het creatieve proces.

Inspiratie kan ook opdrogen.

Een manier om blokkades te overwinnen is veranderen. Een andere omgeving verandert letterlijk het gezichtspunt. Verstoring activeert je zintuigen.

Rembrandt zag dat inspiratie veel vermommingsen kan hebben en het is de taak van de kunstenaar om te reageren op de prikkels en te vertrouwen op zijn gevoelens en intuïtie. Als je wilt dat anderen je ideeën zien en horen, is het gezichtspunt essentieel. Je moet iets te zeggen hebben. We zijn geen robots. Het leven wordt spannender als je een mening hebt.

Een kunstenaar is dapper.

Er bestaat een vorm van moed die gebaseerd is op hetzelfde principe van persoonlijke kwetsbaarheid zonder dat je je leven in de waagschaal stelt. Dat is de geestelijke moed die vereist is om onuitgenodigd op te staan en je gevoelens en ideeën te uiten tegenover een potentieel vijandig publiek.

De moedigste daad is en blijft zelf nadenken; hardop.

Dat is precies wat kunstenaars doen, ook al maken ze zich daarmee kwetsbaar. Ze staan in zekere zin naakt tegenover de wereld en zeggen: 'Kijk naar mij!' En dat doen ze wanneer ze niet helemaal zeker weten of ze iets goeds hebben gemaakt.

In feite kun je alleen iets scheppen als je niet alleen jezelf vertrouwt maar ook je medemensen. Je moet erop vertrouwen dat de wereld rechtvaardig zal oordelen. Je krijgt ongetwijfeld kritiek over je heen, en die doet pijn.

Lieten ze zich daardoor tegenhouden? Nee. 'Gezegend zij je moed, knul. Die wijst de weg naar de sterren. (Vergilius)

Creativiteit heeft een vruchtbare omgeving nodig om te kunnen bloeien.

Iedereen die nieuwe ideeën wil onderzoeken, moet dat ook durven. De samenleving probeert iedereen tot een bepaald gedrag te dwingen. We moeten allemaal aan dezelfde normen voldoen.

Er is een enorme moed vereist om de regels te overtreden en al die machtige partijen te weerstaan. Alleen een heel moedige kunstenaar durft dat gevecht aan, maar heeft ook hulp nodig.

Er bestaan talloze verhalen over vooraanstaande intellectuele estheta die de creativiteit in de kiem probeerden te smoren, te beginnen met de staat van Plato die 'verkeerde' ideeën wilde verbieden.

Wij, - het publiek en onze officiële vertegenwoordigers – zijn meestal niet stijfkoppig of met opzet kleingeestig. Maar als een kunstenaar een nieuw idee presenteert, zijn we daar meestal niet op voorbereid.

We vertrouwen de kunstenaar niet van nature maar wijzen hem af omdat we ons bedreigd voelen door een onbekende en potentieel gevaarlijke nieuwigheid die we niet begrijpen.

Creativiteit is een machtig middel dat juist daarom zo gevreesd is bij gezaghebbers

De kunstenaar neemt de tijd om na te denken.

Alle scholen zouden kunstacademies moeten zijn...

Misschien niet qua leerstof maar in elk geval wel qua benadering. Kritisch zijn en kritiek incasseren. Kunstacademie studenten leren maken en doen.

Kunstacademie, waar hij niet leerde wát hij denken moest maar hoe. Kijken, begrijpen, oordelen en daarna een fysiek voorwerp maken als oplossing van de kwestie die hij wilde onderzoeken. Het is misschien mogelijk dat scholen vooral centra voor creativiteit en zelfontplooiing worden in plaats van een milde vorm van gevangenschap door de staat. Kunnen we niet beginnen met min of meer op maat gemaakte leerstof die aansluit bij de smaak en belangstelling van individuele studenten?

Leraren zijn een steuntje in de rug en werken mee en zijn niet in de eerste plaats autoritaire examinatoren. Daarmee ontstaat de vrijheid om de leerling te helpen bij het vinden van een persoonlijke belangstellingssfeer waarin alle stukje op hun plaats vallen.

Leerlingen moeten van school komen als onafhankelijk denkende, nieuwsgierige, zelfverzekerde en vindingrijke mensen die zich klaar voelen voor de toekomst en die spannend vinden.

Volgens Bob and Roberta Smith komt dat uiteindelijk door het smalle aanbod van kennis op scholen. Dat aanbod is in de loop van generaties gefossiliseerd tot een stel regels binnen strakke grenzen.

Er is nooit een enkel antwoord.

Als we 'nieuw' en 'interessant' hoger aanslaan dan 'goed' en 'fout' bevorderen we misschien de vaardigheden die voor een creatieve economie nodig hebben.

Laatste overweging

Als bedrijven zich echt tot doel stellen om creativiteit te bevorderen, dan moet de werkomgeving meer op samenwerking en minder op hiërarchie berusten.

Werknemers moeten de mogelijkheid en het zelfvertrouwen hebben om hun talenten te ontplooiën, maar dan moet de relatie met de werkgever op samenwerking gebaseerd zijn, niet op ondergeschiktheid.